

Tegn og språklige uttrykk i notene

Introduksjon

Det som står i notene våre, må fortolkes for å bli klingende musikk. Det er i grunnen bare tonehøyden som angis med entydige tegn, alt det andre må bestemmes gjennom kombinasjoner av andre tegn og språklige uttrykk. Notasjonen er best på tonehøyder, de melodiske vendingene. Det rytmiske forløpet er organisert i et logisk matematisk system hvor det er tempoet/pulsen som bestemmer lengden på noten. Men måten notene skal fremføres på bestemmes av en rekke andre faktorer, noen i notasjonen og mange med utgangspunkt i en forståelse av stilen i verket. Det er vanlig å inndele informasjonen i notasjonen i fire kategorier: Artikulasjon (hvordan tonen skal settes an), Dynamikk (volumet/styrken på tonen), Tempo (hastigheten på tonen) og Skriftlige beskrivelser av karakter og uttrykkskvaliteter.

Artikulasjon

I vokalmusikken er jo artikulasjon av teksten svært sentralt. Det er vanligvis ingen veiledning i notasjonen om tekstuttalen og dette er noe som dirigenten oftest bestemmer. Det er derfor ikke mange spesifikt vokale artikulasjonstegn (sammenlignet med instrumentalmusikk hvor det ofte er detaljerte anvisninger for hvordan tonen skal ansettes). Det er to hovedtyper/ytterpunkter i generelle artikulasjonstegn:

Legato: (bindebue over notene): Tonene bindes sammen uten avbrekk mellom tonene

Staccato: (prikk over notene): Tonene separeres med noe avstand mellom tonene

Mellom disse ytterpunktene er det en rekke muligheter til å gi enkelte toner en bestemt artikulasjon:

Marcato (har ikke eget tegn, men indikerer at noten(e) skal markeres; gis noe tyngde)

Tenuto (_ over notene): Hver enkelt tone strekkes ut uten å bli en legatobevegelse

Aksent (> over notene): Hver enkelt tone gis en ekstra tydelig begynnelse

I vokalmusikk vil slik notasjon invitere til bruk av teksten for å nå denne type effekter.

Dynamikk

Det er to hovedtyper av dynamiske tegn: De som angir et dynamisk nivå og de som angir endringer av et gitt nivå. De dynamiske nivåene har sterkt (**f** = forte) og svakt (**p** = piano) som ytterpunkter. Den vanlige inndeling er: **fff, ff, f, mf, mp, p, pp, ppp** (m = mezzo = middels). Disse tegnene skrives alltid i fet kursiv i notene. Endringer i dynamisk nivå angis med verbale uttrykk i kursiv hvor de mest vanlige er:

cresc. (crescendo): gradvis sterkere. Dette kan også angis med plogtegn <

dim. (dimenuendo) eller *decresc.*: gradvis svakere. Kan også gjøres med plogtegn >

Tempo

Det kan skilles mellom tre typer tempoanvisninger. De som angir et bestemt tempo (står oftest over notelinjene og med fet front. De som angir justeringer av tempoet (skrevet i kursiv og inn under notelinjene), og de som angir en karakter knyttet til valg av tempo.

Listen over faste tempobetegnelser er lang og svært ofte er tempoet også kombinert med en karakterangivelse. De store kategoriene tempouttrykk fra hurtig til langsomt er:

Presto, Vivace, Allegro, Allegretto, Moderato, Andante, Adagio, Largo, Lento.

Svært ofte bruker komponistene (eller utgiverne) å angi et tall med referanse til Mälzers metronom, en referanse som forteller hvor mange pulsslag tempoet skal ha i minuttet.

Når det gjelder justeringer av tempoet er utvalget verbale uttrykk nesten uendelig, men det er også her to ytterpunkter:

rit. (ritardando) ev. rallentando ev. allargando: gradvis langsommere,

acc. (accelerando) ev. stringendo ev. agitato: gradvis hurtigere.

Mosso betyr beveget og er således en naturlig del av tempobetegnelse og brukes i kombinasjonene *piu mosso*: mer beveget og *meno mosso*: mindre beveget. Et annet ord som brukes som forsterkning både for tempo og dynamikk er *molto*.

Etter slike tempjusteringer er det vanlig å skrive *a tempo* når avvikene skal avsluttes.

Hvis man skal tilbake til det opprinnelige tempoet for hele satsen skrive *Tempo I tempo primo*: det første tempoet). For å unngå slike justeringer skrives *senza* (=uten)

Noen ganger vil tempoet være innforstått når karakteren angis som i følgende uttrykk:

Maestoso, Vals, Polka, Galopp, Tempo di Tango.

De skriftlige karakteruttrykk som noteres i kursiv i notene vil måtte hente sin referanse fra andre steder enn i notasjonen. Det blir utøverens oppgave å forme musikken slik at den ønskede karakteren kommer frem, og det som en kombinasjon av de øvrige tegn som står i notene og den karakteren som er angitt (f.eks. *dolce* (mykt), *cantabile* (sangbart), *espressivo* (ekspressivt), *tranquillo* (litt tilbaketrukket), *appassionata* (med sterke følelser), *grazioso* (elegant), *energico* (energisk).

Noen spesifikke uttrykk i høstens repertoar:

Puccini

Kyrie

Larghetto: en forminskert utgave av Largo (svært langsomt),
dvs. en lettere/lettflytende langsom bevegelse

Gloria

Allegro: et hurtig tempo

Andante: et gående tempo

Andante mosso: Et gående tempo med faste skritt

Stentate (t.268). Melodien kunne minne om en lett koleraturvending, men Puccini vil ha *stentate* som betyr sterkt og tvunget, tungt.

Piu mosso: mer beveget (hurtigere enn det partiet vi kommer fra)

Largo: Svært langsomt

Pesanti: Tungt og fyldig

Presto: Svært hurtig

Credo

allarg.molto: langsommere, med tydelig markering av enkeltelementene

Andantino: En lettere/lettflytende gående bevegelse

(con slancio) i Bar.solo: med entusiasme

Agnus Dei

Stentando: Dragende og kraftfullt, noe tilbakeholdende

Vaughan Williams

Pocchettino animato: Hold bevegelsen (animato) litt tilbake